

TRAINING OF MILITARY PSYCHOLOGISTS IN OPEN EDUCATIONAL ENVIRONMENTS: THEORETICAL AND METHODOLOGICAL FOUNDATIONS

ПІДГОТОВКА ВІЙСЬКОВИХ ПСИХОЛОГІВ У ВІДКРИТОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ

Ольга Лучанінова

Державна науково-педагогічна бібліотека України

імені В.О. Сухомлинського

м. Київ, Україна

E-mail: 2027olgapetrovna@gmail.com

Вступ. П'ятий рік у своїй активній фазі триває війна в Україні, й це дозволяє констатувати, що професія військового психолога безпосередньо в ЗСУ, у воєнний період, у її новій проєкції є відносно новою. Робота психолога вимагає спокою власної душі, вміння розуміти іншу людину; від протоколу спостережень цього фахівця залежать зміни у житті військовослужбовця. Обов'язки військового психолога передбачають особисту психологічну готовність та володіння спеціальними знаннями, практичними навиками з надання психологічної допомоги військовослужбовцям та членам їх сімей. Військовий психолог В. Кравченко зі свого досвіду акцентує на головних позиціях в роботі: «Військовий психолог має бути компетентним у проведенні психологічних консультацій з військовослужбовцями, які потребують певної допомоги, підтримки; знати ефективні методи та процедури обстеження військовослужбовців»; психологиня наголошує, що «психологічна травма – така ж, як і фізична, це поранення в душу, тому знецінювати саме психологічну складову не можна» (Кравченко, 2023).

Подані вище слова красномовно свідчать, що актуальність професії військового психолога у воєнний період зростає. Психолога в армії не видно, але він завжди поруч. Він допомагає на стадії відбору визначити: яку роботу в армії краще доручити виконувати конкретному кандидату, де він проявить свої найкращі якості. Психологічна підготовка дає можливість запобігти «невидимим пораненням» або зменшити їх вплив на бійця. Коли людина обізнана з тим, що з нею може трапитися, які ризики її очікують, коли морально і психологічно готова до того, то і вплив травмуючої події (якою, власне, є участь у бойових діях) є значно меншим.

Мета дослідження: обґрунтувати теоретико-методологічні засади інформаційно-аналітичного супроводу підготовки військових психологів у контексті розбудови єдиного відкритого простору української освіти.

Дослідження складається з трьох етапів: констатувально-порівняльний, аналітико-синтетичний, узагальнювально-прогностичний.

Завдання дослідження. У 2026 році розпочався констатувально-порівняльний етап наукового дослідження, завданнями якого є:

- *підготувати* програму дослідження та необхідну технічну документацію;
- *дослідити* джерельну базу та законодавчу документацію з актуальних питань проблематики та систематизувати наявну інформацію;
- *визначити* та *обґрунтувати* теоретико-методологічні засади інформаційно-аналітичного супроводу підготовки військових психологів у відкритому освітньому просторі;
- констатувати у довідковій та виробничо-практичній продукції стан науково-методичного забезпечення підготовки військових психологів у відкритому освітньому просторі та поповнити електронний ресурс на порталі ДНПБ інформаційно-аналітичними та бібліографічними оглядами;

- *підготувати* науковий звіт за 1 етап наукового дослідження.

Наукове дослідження «Інформаційно-аналітичний супровід підготовки військових психологів у відкритому освітньому просторі» (відділ інформаційно-аналітичного супроводу освіти Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського) спирається на концепції військової педагогіки й військової психології. Інформаційно-аналітичний супровід підготовки військових психологів охоплює систему теоретичних знань та прикладних методів, спрямованих на вивчення психіки військовослужбовців, функціонування колективів, а також психологічне забезпечення бойової готовності.

В умовах війни фокус зміщено на психологічну підготовку, реабілітацію, роботу з бойовими стресами (ПТСР) та підтримку боєздатності (військова психологія) та систему поглядів на навчання та виховання особового складу ЗСУ, що базується на патріотизмі, професіоналізмі та морально-психологічній стійкості. Вона спрямована на формування готовності до захисту держави через поєднання виховання, навчання та професійної підготовки у відкритому освітньому просторі (військова педагогіка).

Концепція НД інтегрує теоретичні засади підготовки військових психологів з практичним досвідом, враховуючи вимоги професійної підготовки у закладах вищої військової освіти. Концептуальні засади передбачають мету, функції, ключові напрями тощо.

У межах монографічної розвідки ми здійснили одне із завдань – обґрунтування теоретико-методологічних засад інформаційно-аналітичного супроводу підготовки військових психологів у контексті розбудови єдиного відкритого простору української освіти та розкрили особливості цього процесу.

Результати дослідження представлено у двох розділах з двома підрозділами в кожному.

1. Теоретико-методологічні засади підготовки військових психологів у відкритому освітньому просторі

1.1. Понятійно-категоріальний апарат та генеза підготовки військових психологів прикладного дослідження «Інформаційно-аналітичний супровід підготовки військових психологів у відкритому освітньому просторі». Сучасна історіографія фіксує перехід від «довоєнної» парадигми до моделей, що враховують зміни у мотиваційній сфері та ціннісних орієнтаціях військових.

Наразі недостатньою є та кількість військових психологів, які працюють із особовим складом, надають психологічну підтримку безпосередньо під час виконання бойових завдань, що сприяє збереженню бойового духу, зниженню рівня стресу та підвищенню стійкості військовослужбовців. Достатньо великий відсоток військових психологів отримав підготовку у мирний час, без урахування психологічного стану людей під час відкритих бойових дій. У повоєнний період постане проблема надання допомоги мільйонам українців (за даними МОЗ), з якою уже не справляються терапевти й психотерапевти, психологи. Інформаційно-аналітичний супровід підготовки військових психологів для професійної діяльності в умовах війни і в повоєнний період значно вплине на вирішення цієї проблеми, підсилить якість підготовки військових психологів.

У зв'язку з цим наявна в українській та закордонній періодиці наукова інформація щодо інформаційно-аналітичного супроводу підготовки військових психологів у відкритому освітньому просторі потребує наукових підходів, узагальнення й систематизації, виокремлення найбільш ефективних ресурсів та створення джерельної бази знань зі здійснення інформаційно-аналітичного супроводу підготовки військових психологів у відкритому освітньому просторі. Для вирішення цієї проблеми необхідна аналітична й статистична інформація, тож наявність цілісної системи збирання, оброблення та передавання інформації як основи комплексного підходу до розв'язання проблем і поставлених завдань дослідження є необхідною для дослідження.

З огляду на це актуальним та науково перспективним є визначення теоретико-методологічних засад інформаційно-аналітичного супроводу підготовки військових

психологів у відкритому освітньому просторі, вивчення та поширення українського й закордонного досвіду підготовки військових психологів у відкритому освітньому просторі, використання інноваційних методик такої підготовки, розроблення наукової продукції щодо інформаційно-аналітичного супроводу підготовки військових психологів у відкритому освітньому просторі.

Підготовка військових психологів в Україні історично еволюціонувала від теоретичних основ до практичної кризової допомоги, особливо активно розвиваючись після 2014 року з урахуванням стандартів НАТО. Основні осередки підготовки включають КНУ ім. Шевченка та Національну академію Національної гвардії. Навчання охоплює психологічну стійкість, бойову психічну травму, роботу з особовим складом та реабілітацію.

Категоріальний апарат вміщує поняття: підходи, принципи, концепція тощо.

1.2. Методологічні підходи та принципи дослідження. Нині досить гостро постає питання теоретико-методологічних засад підготовки військових психологів у відкритому освітньому просторі. Важливою для дослідження є характеристика наукових результатів, отриманих іноземними та вітчизняними фахівцями. Так, військова психологія досліджує питання: психологічна захищеність вимушених переселенців; специфіка переживання комбатантами психоемоційних станів; подолання стресового стану та посттравматичного стресового розладу солдатів та офіцерів; розвиток мотивації до військово-професійної діяльності; процес адаптації поранених військовослужбовців до подальшого життя; оперативне проведення діагностики психічного здоров'я військовослужбовців; застосування усіх можливих видів роботи для корекції психоемоційних станів, які виникли в результаті бойових дій; навички військових психологів опрацьовувати всі можливі психотравмувальні наслідки; професіоналізм у наданні психічної допомоги у перші 72 години.

У сучасних умовах, спираючись на основи військової педагогіки й психології, доцільно розкрити основні складові теоретико-методологічних засад підготовки військових психологів у відкритому освітньому просторі, які включають методологічні підходи, принципи, концепцію тощо стосовно цієї підготовки.

Таким чином, концепція прикладного дослідження, поєднання принципів військової педагогіки та психології, застосування підходів (компетентнісний, системний, особистісно-орієнтований, діяльнісний, трансдисциплінарний тощо) є основними теоретико-методологічними засадами підготовки військових психологів у відкритому освітньому просторі.

Наприклад, для висвітлення проблем інформаційно-аналітичного супроводу підготовки військових психологів, його теоретико-методологічних засад ми виокремили ідею дослідження, а саме: спираючись на загальнолюдські гуманістичні ідеали, соціальне замовлення суспільства в умовах війни; досягнення психології, педагогіки як наук про людину, на часі підготовка військових психологів у відкритому освітньому просторі, яка буде ефективною завдяки обґрунтуванню теоретико-методологічних засад інформаційно-аналітичного супроводу підготовки військових психологів у контексті розбудови єдиного відкритого простору української освіти та розробки технології інформаційно-аналітичного супроводу підготовки військових психологів у відкритому освітньому просторі.

Так, у Концепції трансформації системи військової освіти наголошено на причинах виникнення зазначеної проблеми, повільне впровадження сучасних інформаційних, інформаційно-комунікаційних, інтерактивних, особистісно-орієнтованих освітніх технологій і технологій дистанційного навчання, зокрема в рамках виконання Програми НАТО «Удосконалення військової освіти» (DEEP); завдання: забезпечення реалізації принципу «Освіта продовж усієї військової кар'єри»; прискорення процесу впровадження сучасних інформаційних, інформаційно-комунікаційних технологій і технологій дистанційного навчання; забезпечення якості військової освіти (*Концепція трансформації системи військової освіти*, 2024).

Важливим підґрунтям для дослідження є Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України (2019); Концепція забезпечення національної системи

стійкості: рішення РНБО України (2021); дослідження психологічної науки у воєнний і повоєнний періоди України: теоретико-методологічний аналіз дослідження (Лучанінова, 2025) тощо.

Підготовка військових психологів у відкритому освітньому просторі. У відкритому освітньому просторі університету здобувач вищої освіти цілеспрямовано, формує й розвиває себе як особистості, що сприяє його соціокультурному відтворенню.

Таблиця 1. Теоретико-методологічні засади підготовки військових психологів: категоріальний апарат

Засади	Тлумачення	Приклад
Підходи:		
<i>Компетентнісний</i>	формування у військових психологів здатностей застосовувати знання на практиці	порівняння моделей і систем підготовки військових психологів різних країн світу (компаративний метод)
<i>Особистісно орієнтований</i>	урахування індивідуальних потреб та розвитку фахівця	Створення моделі/портфоліо фахівця, цифрового портфоліо інформаційно-аналітичного супроводу підготовки військового психолога
<i>Системний</i>	підготовки як цілісної структури (цілі, зміст, методи, результат)	аналіз теоретико-методологічних засад дослідження; SWOT-аналіз, узагальнення, систематизація, класифікація джерел із теми дослідження; вивчення закордонного досвіду з підготовки військових психологів та його екстраполяції у практику української освіти, освітнє прогнозування основних напрямів наукових досліджень у системі педагогічних і психологічних наук.
<i>Діяльнісний</i>	формування професіоналізму через активну практичну діяльність	ППП – психологічна підготовка персоналу; розвиток трансверсальних компетентностей
	поєднання фундаментальних знань із галузевою спеціалізацією	використання закордонного досвіду ПТСР та ін., програми НАТО
Принципи:		
<i>Поєднання принципів військової педагогіки та психології</i>	формування стійкості до екстремальних умов, розвиток морально-психологічної готовності до бою та забезпечення ефективності управління персоналом у стресових ситуаціях.	врахування психологічного стану військовослужбовця, формування волі до перемоги та стійкості до стресу, розвиток бойової готовності.
<i>Принцип детермінізму</i>	вплив бойових умов на психіку	фасилітація; техніки «тут» і «зараз»; дихальні техніки по квадрату; фокусування на предметах, що піддаються контролю (когнітивний рефреймінг) тощо
<i>Принцип єдності свідомості та діяльності</i>	розвиток волі та моральних якостей	переконавання, особистий приклад, навіювання технології біологічного зворотного зв'язку
<i>Принцип особистісного підходу</i>	врахування індивідуальних особливостей	інноваційні методи та цифрові технології, фасилітація
Концепція	сучасні педагогічні теорії (інтерактивне навчання, технології дистанційної освіти, андрагогіка для дорослих).	спрямована на формування готовності до захисту держави через поєднання виховання, навчання та професійної підготовки у відкритому освітньому просторі (військова педагогіка) симуляції

Джерело: автор; Організація психологічної підготовки у Збройних Силах України, 2023.

Н. Соха (Соха, 2025), аналізуючи теоретико-методологічне наповнення змістових характеристик понять «простір», «освітнє середовище», спирається на праці Декролі, М. Монтессорі, Р. Штайнера та ін. Такі поняття, як «простір» і «середовище», розглядаються ними як багатовимірні категорії, що поєднують фізичні, соціальні, психологічні та інформаційні чинники освітньої взаємодії (Соха, 2025). Сучасний відкритий освітній простір,

в якому відбувається підготовка військових психологів, теж тяжіє до багатовимірної категорії, підсиленою важливим соціально-психологічним чинником – війною.

Психологічна підготовка військових психологів здійснюється відповідно до вимог сучасної війни, яка триває у своїй активній фазі вже п'ятий рік. Фахівці вчать оцінювати рівень «психологічних знань військовослужбовців та виявлення особистісно-психологічних якостей та їх прояв у ситуації, що максимально імітує бойові умови» (*Організація психологічної підготовки у Збройних Силах України, 2023*).

Можна погодитися з розумінням аспектів значення поняття «освітній простір» «як розвиток педагогічних технологій; власний простір навчальної дисципліни; дидактичний простір; концептуальний простір ціннісного прогнозування освіти; єдиний освітній простір людської цивілізації (Герасимова, Малик, 2023). Разом із тим, повертаючись до універсальності й багатовимірності простору, вважаємо, що вище названі поняття та їх значення є структурними компонентами відкритого освітнього простору. Через свою особливу ознаку – відкритість – освітній простір університету є головною умовою підготовки фахівців, й військових психологів зокрема.

Підготовка військових психологів відбувається у відкритому освітньому просторі університету, суб'єкти освітнього процесу здійснюють: моніторинг якості освіти, аналіз цифрових ресурсів, науково-методичну підтримку, моделювання освітніх процесів. Ці види діяльності забезпечують ефективне функціонування цифрового середовища, підвищують прозорість управління, сприяють впровадженню інновацій та задовольняють інформаційні потреби учасників освітнього процесу. Так, симуляції сприяють активному залученню майбутніх військових психологів в реальні події на передовій.

Війна призводить до численних втрат людських життів, житла, відчуття безпеки, соціальної структури, що залишає глибокий слід у психічному та емоційному стані людей. Психологи-практики отримали неоціненний досвід практичної роботи за напрямом військової психології, ці знання передаються майбутнім офіцерам-психологам. Змінився підхід психологів до підготовки військовослужбовців – відбувається перехід від підручних засобів до більш стаціонарних та професійних тренажерів (Гуменюк, & Ордатій, 2024, с. 17).

Вплив результатів дослідження на розвиток науки, популяризацію результатів наукових досліджень, розвиток освіти, суспільства та економіки, зокрема на забезпечення безпеки та оборони країни. Відбувається збагачення теоретичної бази щодо глибшого розуміння психологічних аспектів військової діяльності, розширюються теоретичні знання про особливості роботи військових психологів в умовах сучасних викликів; удосконалюється методологія (розробка більш ефективних методів та інструментів для інформаційно-аналітичного забезпечення підготовки військових психологів; розвиток нових напрямів наукових досліджень у військовій психології через виявлення актуальних проблем та потреб в інформаційно-аналітичному супроводі підготовки військових психологів.

Відкритий освітній простір дозволяє популяризувати результати наукових досліджень: активно здійснюється через публікацію результатів досліджень у наукових журналах, збірниках матеріалів конференцій, що сприяє поширенню знань серед наукової спільноти та практикуючих психологів; використання відкритих освітніх платформ для проведення семінарів, вебінарів, круглих столів у взаємодії з військовими психологами-практиками щодо поширення результатів досліджень для широкої аудиторії, включаючи військових психологів, науковців, здобувачів вищої освіти та всіх зацікавлених осіб.

Результати досліджень, а саме наукова продукція (інформаційно-аналітичний довідник «Ціннісний вимір розвитку військової педагогіки і психології: досвід української й світової науки», науково-методичний посібник «Інформаційне забезпечення військової педагогіки і психології», поповнення електронного ресурсу на порталі ДНПБ інформаційно-аналітичними / бібліографічними оглядами щодо науково-методичного забезпечення педагогічної науки з питань підготовки військових психологів можуть бути використані для оновлення та удосконалення навчальних програм з підготовки військових психологів, військової психології, враховуючи сучасні вимоги та потреби; результати дослідження

можуть стати підґрунтям для розробки / створення навчальних посібників, методичних рекомендацій, відеолекцій, створення нових списків літератури до навчальних дисциплін; наукових статей, що буде сприяти підвищенню якості підготовки військових психологів, а також як інформація для підвищення кваліфікації викладачів. Результати дослідження можуть охоплювати різні аспекти підготовки військових психологів: створення цілісної концепції інформаційно-аналітичного супроводу підготовки військових психологів, яка враховуватиме особливості відкритого освітнього простору та вимоги сучасного бойового поля; виокремлення як ключових, так і трансверсальних компетентностей, якими повинен володіти сучасний військовий психолог в умовах інформаційної війни/воєнного часу; створення моделі відкритого освітнього простору, в якому відбувається професійна підготовка військових психологів; удосконалення існуючих методів аналізу інформації. Практичні результати можуть вплинути на розробку / створення наукових посібників, де може бути інформаційно-аналітичний матеріал щодо класифікації інформаційних ресурсів (навчальних програм, електронних ресурсів, методичних рекомендацій щодо вдосконалення державної політики в галузі підготовки військових психологів); міні-дайджести; міні-довідники з теми дослідження; термінологічний словник; це може бути створення інструментів для оцінки ефективності інформаційно-аналітичного супроводу підготовки військових психологів у відкритому освітньому просторі.

Важливим є національно-патріотичне виховання майбутніх військових психологів, психологів-практиків в умовах воєнного стану України: Н. Бондаренко, С. Косянчук (національно-патріотичне виховання у контексті сучасних викликів); Ю. Каменюк (психологічні умови формування патріотизму у структурі особистості в контексті сучасних гібридних війн) та ін.

Вплив результатів дослідження на розвиток суспільства та економіки, зокрема на забезпечення безпеки та оборони країни. Військові психологи, підготовлені в умовах відкритого освітнього простору, здатні ефективно працювати з різними категоріями населення у воєнний період України, що сприяє зменшенню психологічних травм, зниженню рівня тривожності та агресії в суспільстві, а також зміцненню соціальної згуртованості. Це свідчить про якість вищої освіти й підготовки військових психологів зокрема. Відкритий освітній простір закладів вищої освіти, які здійснюють підготовку військових психологів, сприяє поширенню інформації про важливість психологічного здоров'я в суспільстві та необхідність допомоги людям, які переживають важкі часи; як наслідок – відповідальне та свідоме суспільство, яке здатне ефективно протистояти різноманітним загрозам. Для економіки – це зменшення кількості людей, які потребують тривалого та вартісного лікування психологічних розладів, підвищення продуктивності праці. Стабільна психологічна атмосфера у суспільстві приваблює інвесторів. Якісна підготовка військових психологів впливає на позитивний імідж фахівців цього напрямку на міжнародній арені.

З точки зору безпеки та оборони країни військові психологи підвищують боєздатність армії, допомагаючи військовослужбовцям впоратися зі стресом, підвищити мотивацію та зміцнити бойовий дух. Правильно подана інформація, завдяки роботі військових психологів на передовій, сприяє протидії інформаційним війнам сьогодення.

Підготовки військових психологів у відкритому освітньому просторі сприяє розвитку технологій: моделювання, використання віртуальної реальності, штучного інтелекту тощо, які можуть створювати квазіпрофесійні ситуації під час практичного навчання; використання для обробки та інтерпретації великих обсягів інформації, що стосується психологічного стану військовослужбовців та інших категорій населення.

Інформаційно-аналітичний супровід забезпечує доступ до найновіших досліджень, методик та практик у галузі військової психології й педагогіки. Якісна підготовка військових психологів – це ефективна психологічна допомога військовослужбовцям, населенню, яка сприяє зниженню рівня захворюваності на психологічні розлади, такі як депресія, тривожність та посттравматичний стресовий розлад, повертає військових до нормального життя. Розвивається культура психологічної допомоги. Військові психологи своєю

професійною діяльністю сприяють створенню «екзистенційного ландшафту посттравматичного життєтворення особистості» (Титаренко, 2019). Дослідження може сприяти розвитку творчого потенціалу суспільства, адже психологічно здорові люди є більш креативними та здатними до творчості, більш схильні до відповідального ставлення до навколишнього середовища; психологічно здорові люди є більш стійкими до зовнішніх загроз та здатними ефективно протистояти їм, що є показником державної політики.

Відкритий освітній простір, в якому відбувається підготовка військових психологів, нині спирається на нові форми і методи, освітні практики, без опертя на стереотипи мислення й освіти 2.0. Воєнний період України диктує нову соціальну реальність. Освітній простір воєнного періоду характеризується відкритістю, наповнений новими контекстами, трансформаційними процесами й цифровізацією; здатен не тільки інтегрувати міжнародний освітній досвід, а й визначати національні стратегії в освіті. Відкритий освітній простір складається із самостійних автономних структур, об'єднаних певними ідеями та концепціями: ідея мобільності здобувачів вищої освіти, освітні парадигми навчання, освітні послуги штучного інтелекту (симуляції як практикум для військових психологів тощо).

Сучасне розуміння поняття «відкритий освітній простір» ми пов'язуємо з розвитком системи освіти/вищої освіти як відкритої соціальної сфери, «в якій діє ідеологія формування особистості з урахуванням умов довкілля освітнього закладу» (Герасимова, 2023).

Відкритий освітній простір у підготовці військових психологів – заняття в аудиторія, змішане навчання (дистанційне навчання), якщо слухач періодично присутній на заняттях з теоретичного навчання; це обмін досвідом з НАТО (інструктори з США); цифрові бібліотеки, куди може потрапити військовий психолог під час перебування на передовій.

2. Інформаційно-аналітичний супровід підготовки військових психологів: сучасний стан питання

2.1. Історіографія та джерельна база з підготовки військових психологів. У контексті дослідження значимими є праці вітчизняних науковців, в яких висвітлено такі аспекти:

- морально-психологічне забезпечення у Збройних Силах України (Н. Агаєв, В. Дикун, В. Чорний);
- практичний курс військової психології (С. Балашова, С. Васильєв, Г. Дубровинський);
- соціально-психологічна адаптація військовослужбовців, особливості адаптації особистості в умовах бойових дій (Л. Бегеза, Г. Пріб, Я. Раєвська);
- інноваційний психологічний інструментарій діагностики, психотерапії та психокорекції бойового стресу (О. Блінов);
- основи військової психології і педагогіка (Г. Бондарев, П. Круть, Л. Снігур; Б. Олексієнко);
- збереження психічного здоров'я населення України в умовах війни (Н. Іванова; Я. Мацегора, І. Воробйова, О. Колесніченко);
- морально-психологічне забезпечення підрозділів держспецтрансслужби (І. Остапенко);
- морально-психологічне забезпечення у Збройних силах України (Н. Дячук, Я. Зорій, В. Куницький; А. Неурова, Т. Мацевко);
- психологічна діагностика військовослужбовців та підрозділів (Р. Мамедов);
- організація психологічної підготовки у Збройних Силах України (С. Кубіцький);
- військово-психологічний практикум офіцера (В. Осьодло, О. Хміляр, О.Красницька);
- психологічні аспекти адаптації учасників бойових дій та членів їх сімей в умовах війни (С. Петреченко);
- психологічний супровід особистості в умовах війни (С. Кузікова);
- психологія управління військами (В. Дикун);
- (алгоритм роботи військового психолога щодо психологічного забезпечення професійної діяльності особового складу Збройних Сил України (О. Скрипкін, А. Дейко);

- українська система підготовки військових психологів через призму історіографії (Я. Пилипчук, М. Ростока);

- науково-методичне забезпечення підготовки військових психологів (надання психологічної допомоги військовослужбовцям; досвід роботи військових психологів з військовослужбовцями; основи військової психології; психологічна допомога в актуалізації посттравматичного зростання військовослужбовців-учасників бойових дій тощо. (П. Круть, У. Михайлишин, А. Стаднік, Ю. Мельник, К. Кравченко, О. Кокун, І. Пішко, Н. Лозінська, В. Олійник, С. Хоружий, С. Ларіонов, М. Сириця, В. Турбан, Л. Сердюк, В. Москаленко та ін.) та ін. (Круть та ін., 2026; Кравченко, 2023; Кокун та ін., 2023).

У науковому доробку сучасних психологів і педагогів значне місце посідають публікації науковців Національної академії Служби безпеки України, Національного університету охорони здоров'я України імені П. Л. Шупика, Харківського національного університету внутрішніх справ, Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, Національної академії педагогічних наук України, Національного авіаційного університету, Національного університету оборони України, Українського державного університету науки і технологій, Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, Міністерства оборони України, Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна», благодійної організації «Благодійний фонд психологічної підтримки у кризових ситуаціях «Анкора», Української асоціації організаційних психологів та психологів праці, Національного університету оборони України, Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького та ін.

Напрацювання виконавців дослідження пов'язані з дослідженням програм підготовки майбутніх військових психологів в Україні, їхнім професіоналізмом, обміном досвідом щодо підготовки військових психологів за кордоном (зокрема розглянуто досвід Ізраїлю) тощо, а також національно-патріотичним вихованням (у воєнний час військовий психолог має діяти і як професіонал, і як патріот України).

О. Кокун, вивчаючи життєстійкість і резильєнтність людини в сучасному світі з позиції теорії, дослідження й практики, наполягає на комплексному аналізі життєстійкості та резильєнтності як ключових характеристик особистості, що визначають здатність людини адаптуватися до кризових ситуацій, долати стресові впливи та зберігати ефективне функціонування в умовах нестабільності.

На думку вченого, високий рівень життєстійкості допомагає працівникам ефективніше адаптуватися до екстремальних умов діяльності, знижує ризик емоційного вигорання та підвищує загальну продуктивність (Кокун, 2025, с. 10).

Працюючи в руслі завдань нашого дослідження, ми розуміємо, що у підготовці військового психолога «життєстійкість є вагомим чинником, який визначає навчальну та професійну ефективність, стресостійкість, мотивацію, адаптивність, креативність, професійну залученість, усвідомленість, сумлінність, позитивну особистісну налаштованість, фізичну та психічну витривалість, психологічне благополуччя, задоволеність роботою, професійну спрямованість, лідерські якості та емоційну стабільність» (Кокун, 2025, с. 19). У воєнний період професія військового психолога є надзвичайно актуальною, затребуваною для вирішення як психологічних проблем військовослужбовців, так і їхніх сімей, цивільного населення. Поділяючи думку О. Кокуна щодо важливості життєстійкості, ми вважаємо, що у професійній підготовці військового психолога цей фактор має стати наскрізним.

В. Гаврюшенко (2021), досліджуючи основні напрями діяльності військового психолога з гармонізації взаємодії офіцерів у проблемних ситуаціях, зауважує, що в науці мало фундаментальних прикладних досліджень соціально-психологічних процесів з проблемних ситуацій, у тому числі й у міжособистісній взаємодії (Гаврюшенко, 2021).

Військовий психолог разом з командирами і начальниками організує і здійснює психологічну роботу, спрямовуючи її на виховання особового складу, зміцнення його морально-психологічного стану і підтримку психологічної стійкості військовослужбовців.

Методологічні проблеми військово-психологічних досліджень (А. Анцупов, В. Помогайбін) ще з кінця ХХ століття ґрунтуються на динаміці їх наступних змістовних компонентів: розуміння психічної реальності і свідомості людини, психологічних особливостей його діяльності в рамках військової системи; впливу на процес військово-психологічного дослідження коштів пізнавальної діяльності; визначення ролі ціннісних факторів військово-психологічного пізнання, в тому числі суб'єктивно-особистісних цінностей дослідника; інтерпретації ролі і місця військово-психологічних досліджень у військовій психології й у «великій» науці, культурі, суспільстві (Соха, 2025).

Орієнтуючи розвиток історіографії проблем військово-психологічних досліджень на постнекласичний образ науки, автори дослідження (Анцупов, & Помогайбін, 1999) основою переходу в історіографічних дослідженнях проблем військової психології є деідеологізація і гуманізація підходів і оцінок, переосмислення ціннісних пріоритетів в аналізі історичних джерел. Треба віддати належне дослідникам, які вловили прихований, непрямий вплив постнекласичної науки на динаміку образу військово-психологічних досліджень через ряд соціокультурних сфер; нерівномірність зміни образів науки в конкретних наукознавчих дослідженнях, можливість співіснування в них різних типів наукового мислення і їх проявів; утримання аналізу джерел військової психології може спотворюватися наявністю цілого ряду редуцій (Соха, 2025). Уважаємо, що науковці сучасного етапу розвитку психологічної науки, спираючись на такі неупереджені, але точні дослідження, можуть більш точно вдосконалювати загальнонауковий та теоретико-методологічний потенціалу й беручи до уваги найбільш вагомий фактор – воєнні дії в Україні.

В. Клочков у своїй кваліфікаційній роботі на здобуття наукового ступеня доктора філософії у галузі знань 05 – соціальні та поведінкові науки, за спеціальністю 053 – психологія «Розвиток психологічної стійкості у військовослужбовців Сухопутних військ до дій в бойових умовах» наголошує на розробленні та емпіричній перевірці валідності, надійності та результативності перспективних інструментів вимірювання та розвитку психологічної стійкості військовослужбовців Сухопутних військ до бойових стресорів, призначених для застосування групами контролю бойового стресу бригад. Автор зазначає, що практичну цінність у воєнний період складає методика оцінювання рівня психологічної стійкості, яка дозволяє визначати рівень сформованості психологічної стійкості до бойових стресорів як окремо взятого військовослужбовця так і підрозділу в цілому: здатність контролювати свій стан; впевненість у собі; готовність нищити ворога; готовність терпіти дискомфорт; переконаність у перевазі над ворогом; впевненість у командирах та товаришів по службі; готовність до самопожертви (компоненти) (Клочков, 2024). Уважаємо, керівництвом до використання є Програма розвитку психологічної стійкості до бойових стресорів, зокрема і як методичне забезпечення підвищення кваліфікації (рівня професійної компетентності) військових психологів.

2.2. Практичний досвід та ресурси інформаційно-аналітичного супроводу: навчально-методичне забезпечення як важлива частина теоретичної підготовки військових психологів. Важливою частиною теоретичної підготовки військових психологів є її навчально-методичне забезпечення.

Заслужують на увагу ідеї, подані у навчальних та навчально-методичних посібниках «Основи військової психології», «Військова психологія», «Актуальні проблеми військової психології», «Кризова психологія», «Основи військової психології» «Військова психологія: методологічний аналіз» та ін. (Н. Дячук, Н. Іванова, Я. Зорій, П. Круть, У. Михайлишин, А. Стаднік, Ю. Мельник, О. Красницька, С. Кубіцький, В. Куницький, Т. Мацевко, Я. Мацегора, А. Неурова, В. Осьодло, О. Хміляр та ін.), де розглядаються актуальні питання військової психології з урахуванням сучасних досліджень відомих вітчизняних учених, аналізується досвід військ та деяких вищих військових навчальних закладів, які здійснюють підготовку військових психологів; психологічної структури особистості військовослужбовця; емоційних станів військовослужбовця у процесі виконання бойового завдання; психологічні властивості особистості та їх вплив на військову діяльність; робота

психологів ДСНС під «відкритим небом», в польових умовах, тобто безпосередньо поряд, або в осередку надзвичайної ситуації тощо.

Наша країна перебуває не тільки в стані гібридної війни на полі бою, а й в стані тотально-інформаційної війни, вона в середині нас. Психіка людей мобілізується й виснажується, і мова вже про психологію воєнного часу (Приходько, 2025).

Так, в останньому з опублікованих підручнику (Основи військової психології) розкриваються теоретичні основи військової психології, зокрема природничо-наукові основи психології, психологія особистості, психологічна класифікація видів поведінки, психологія малої групи і колективу та її врахування в діяльності командира підрозділу, вивчення колективу та управління його соціально-психологічними явищами, вплив бою на психіку військовослужбовців (Круть та ін., 2026).

Військовим психологам доводиться працювати зі стресорами воєнного часу військовослужбовців й цивільного населення – постійна загроза життю (обстріли, сирени); вимушене переселення, статус біженця; невідомість майбутнього; почуття провини; щоденна нестабільність. Стійкість військовослужбовців на фронті, радість перших перемог показують нам, що є сила психологічного ресурсу. Хвиля однакових емоцій українців у перші дні й місяці війни показала приховану силу ідентичності, «але психологічна війна – це атака на ідентичність кожного» (Приходько, 2025, с. 6). Військовим психологам важливо «достукатися» до душі й серця кожного, з ким вони працюють, знайти слова довіри й віри в себе як важливого сектора оборони, дії якого наближають перемогу.

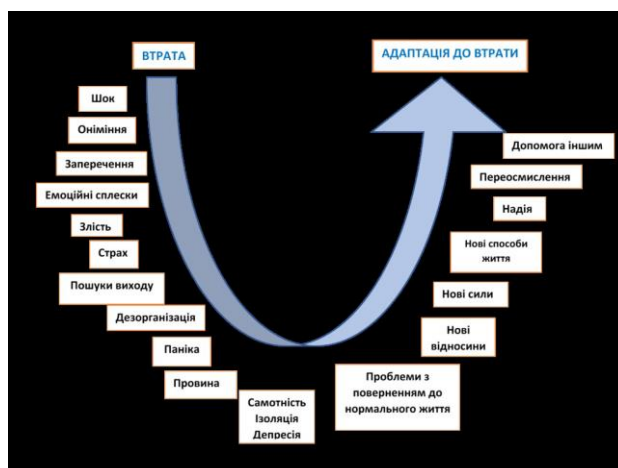

Рис. 1. Стадії горя (за Д. П. Приходько)

Джерело: *Воєнна психологія: конспект лекцій для здобувачів першого (бакалавр.) освітнього рівня вищої освіти, спец. «Психологія»*

Під час теоретичної підготовки здобувачі спеціальності 053 «Психологія», дізнаються, що військовим психологам доводиться здійснювати моніторинг наслідків психологічних травм у цивільного населення, якими є: порушення сну, харчування, психосоматичні хвороби; ризик розвитку посттравматичного стресового розладу (ПТСР); проблеми у спілкуванні, недовіра до людей, суспільна тривожність. Для військових наслідками психологічних травм є ПТСР, суїцидальні думки; проблеми з реадaptaцією до мирного життя; потреба в довготривалій психологічній реабілітації та інше.

Для дітей – майбутнього будь-якої країни – це травми розвитку, мовленнєві затримки, енурез; залежність від дорослого, тривожність, регресивна поведінка. Наслідки можуть тривати роками, навіть після завершення активних бойових дій (Приходько, 2025, с. 10). За інформацією Всесвітньої організації охорони здоров'я, кожний четвертий українець має розлади психіки через війну. Через війну професійна допомога знадобиться близько 15 мільйонам громадян, 3-4 мільйонам – медикаментозне лікування.

Сучасна військова психологія розвивається у чотирьох напрямках: психологія особистості військового; психологія групи і міжособистісних стосунків в армії; психологія військової діяльності в мирний час; психологія війни і бою.

Професійна підготовка військового психолога здійснюється за основними напрямами військової психології: психіка воїна, психологія військового колективу та психологія військової діяльності. Зауважимо, що військові психологи отримують і психологічну підготовку – організований та цілеспрямований процес формування і розвитку професійно важливих психологічних якостей військовослужбовців, щодо успішного виконання бойових завдань, вміння діяти у напружених і небезпечних ситуаціях на полі бою в умовах сучасної війни. Психологічна підготовка воїнів має дві основні мети: формування психічної стійкості та формування психологічної готовності (Приходько, 2025).

Автори навчального посібника «Психологія і педагогіка військових колективів» у своїй колективній праці спираються на методологічні і теоретичні засади таких наук, як психологія, соціальна психологія, педагогіка, менеджмент і управління, етика, культурологія, правознавство. Зазначається роль філософії, яка зумовлюється гуманістичною функцією, метою якої є опанування фундаментальними концепціями й ідеями, усвідомлення і розуміння фундаментальних цінностей людини, цивілізацій і культур світу, як підґрунтя виховання фахівця (Психологія і педагогіка військових колективів, 2021).

Таблиця 2. Напрями психологічної підготовки військового психолога у воєнний та повоєнний періоди України

Військовий психолог у воєнний період	Військовий психолог у повоєнний період
Психологічна стійкість (розвиток психологічної стійкості військовослужбовців і власної)	Сприятливий соціально-психологічний клімат в офіцерських колективах;
Професійна компетентність (теоретична підготовка: методи діагностики, психокорекції, психологічного консультування та психотерапії; практичний досвід у воєнних умовах)	Підвищення конфліктологічної компетентності офіцерів; формування у них конфліктостійкості;
Ефективна комунікація (мета: успішна комунікація з військовослужбовцями, офіцерами, медичним персоналом для ефективного вирішення проблем психологічного змісту)	Діяльність з регулювання передконфліктних і конфліктних ситуацій у взаєминах офіцерів (Гаврюшенко, 2021, с. 45)
Самопідготовка. Навички саморефлексії, саморегуляції та підтримки власного психічного здоров'я (відновлення власного психічного здоров'я заради якісного виконання своїх професійних обов'язків)	Професійна рефлексія

Джерело: Організація психологічної підготовки у Збройних Силах України, 2023;
Гаврюшенко В. В. Основні напрями діяльності військового психолога з гармонізації взаємодії офіцерів у проблемних ситуаціях, 2021.

У наступній таблиці ми розкриваємо завдання, які вирішує військовий психолог у міжособистісній взаємодії. Так, у Збройних Силах України сформована сучасна структура психологічної підтримки персоналу (ППП), яка є одним із ключових елементів забезпечення бойової готовності військ. Вона спрямована на формування моральної стійкості, психологічної готовності та відновлення ментального здоров'я військовослужбовців для ефективного виконання бойових завдань (Галицька, 2025).

Психологиня О. Галицька наголошує, що у контексті української військової практики важливого значення набуває модель морально-психологічного потенціалу, яка підкреслює роль духовності, ціннісних орієнтацій, патріотичної мотивації та усвідомлення сенсу служби. Саме ці чинники виступають внутрішніми ресурсами, що підтримують психологічну стійкість військовослужбовців у критичних ситуаціях (Галицька, 2025).

Завдання, які вирішує військовий психолог у міжособистісній взаємодії, значно різняться від посадових інструкцій у ХХ ст. У ХХ ст. в якості одного з найбільш важливих завдань становлення психологічного забезпечення армії вважалося виявлення основних психологічних детермінант бойової активності людини, умов її досягнення й підтримки на належному рівні; ступінь популярності чи непопулярності війни серед населення, ставлення народу до армії, територіальні особливості ведення війн тощо. (Забродін, 1980). Нині ж

військові психологи є ключовими фігурами у забезпеченні психічного здоров'я військовослужбовців, що потребує від них розвинених навичок копінгової поведінки для ефективної роботи в умовах бойового стресу, а специфіка роботи військових психологів у бойових умовах ставить нові завдання (Чала, & Шахрайчук, 2018).

Таблиця 3. Завдання, які вирішує військовий психолог у міжособистісній взаємодії

Фронтowa / прифронтowa територія	Військова частина
навички копінгової поведінки	забезпечення оптимальної взаємодії офіцерів у процесі служби
психологічна підготовка військового психолога з врахуванням психічного стану військовослужбовців перед/після бою	формування сприятливого соціально-психологічного клімату в офіцерських колективах
особиста військово-професійна орієнтація	підвищення конфліктної компетентності офіцерів
Наявність бойового досвіду	формування у офіцерського складу конфліктостійкості
психологічне консультування військовослужбовців	посередницька діяльність військового психолога з урегулювання проблемних ситуацій взаємодії офіцерів

Джерело: Організація психологічної підготовки у Збройних Силах України, 2023;

Гаврюшенко В. В. Основні напрями діяльності військового психолога з гармонізації взаємодії офіцерів у проблемних ситуаціях, 2021.

Методичні рекомендації «Алгоритм роботи військового психолога щодо психологічного забезпечення професійної діяльності особового складу Збройних Сил України» розроблені у 2025 році для психологів військових частин (підрозділів) та розкривають типовий алгоритм їх дій у ході здійснення психологічного забезпечення професійної діяльності особового складу Збройних Сил України. Автором Н. Агаєвим в рекомендаціях розкрито сутність основних понять процесу психологічного забезпечення, наведено розподіл завдань за періодичністю їх виконання, надано пояснення щодо змістовної сутності основних елементів діяльності. Командири військових частин (підрозділів), їх заступники по роботі з особовим складом можуть ознайомитися для більш повного розуміння сутності й завдань психологічного забезпечення професійної діяльності особового складу Збройних Сил України, а також чіткого усвідомлення ролі та місця психолога у цьому процесі. Під поняттям «психолог військової частини (підрозділу)» у даних методичних рекомендаціях розуміється відповідна посадова особа у складі військової частини (підрозділу), яка є офіцером або працівником Збройних Сил України (Агаєв, 2025).

Методичний посібник «Особливості надання психологічної допомоги військовослужбовцям, ветеранам та членам їхніх сімей цивільними психологами», виданий у 2023 році є актуальним для цивільних психологів щодо психологічного консультування військовослужбовців та ветеранів, які постраждали внаслідок травмивних подій, зокрема, з важкими наслідками бойових поранень та звільненими з полону, а також особливості консультаційної роботи з членами сімей військовослужбовців (Організація психологічної підготовки у Збройних Силах України, 2023). Сподіваємося, що не так далеко той час, коли військові психологи теж приєднаються до такого консультування, психологічних тренінгів тощо.

Автори посібника «Психологічна допомога в актуалізації посттравматичного зростання військовослужбовців-учасників бойових дій» спираються на результати вітчизняних досліджень, практичний досвід роботи з військовослужбовцями в умовах сучасної війни та враховує міжнародні стандарти психологічної допомоги. Він не пропонує універсальних рецептів, однак містить концептуальні орієнтири, методичні підходи і конкретні інструменти, які можуть бути адаптовані до потреб конкретного підрозділу, конкретного фахівця та конкретного військовослужбовця (Психологічна допомога в актуалізації посттравматичного зростання військовослужбовців-учасників бойових дій, 2025).

Заслугує на увагу навчально-методичний посібник «Психологія індивідуальної роботи з військовослужбовцями» (А. Неурова, А. Романишин), автори якого розкривають ще одну, ймовірно, основну, соціально-психологічну складову, що істотно впливає на

формування характеру і змісту індивідуальної роботи з військовослужбовцями, – особиста військовопрофесійна орієнтація. Ця складова розглядається як основний елемент структури особистості військовослужбовця, що визначає спрямованість і характер його військово-професійної діяльності з досягнення власної життєвої мети (орієнтирів) (*Психологія індивідуальної роботи з військовослужбовцями*, 2023, с. 19).

На думку авторів праці «Удосконалення психологічної підготовки військовослужбовців: сучасні підходи, системні оцінки та практичні рекомендації» (Локян та ін., 2025), у дослідженнях залишаються значні прогалини у вирішенні унікальних психічних викликів сучасного бою. обмежена кількість досліджень довгострокового психологічного впливу цієї сучасної тактики ведення війни на військовослужбовців.

К. Кравченко (2025), розкриваючи досвід роботи військових психологів з військовослужбовцями, які постраждали від психологічної травми, пов'язаної з бойовими діями, вказує, що дослідження розглядає професійні стресори, емоційний дистрес та психологічну втому, з якими стикаються військові психологи, що працюють з військовослужбовцями, які постраждали від травм, пов'язаних з бойовими діями. Дослідження визначає ключові предиктори втоми та вигорання та ефективні заходи подолання стресу серед психологів, щоб забезпечити їхню ефективність у лікуванні військовослужбовців. Морально-етичні проблеми впливають на психічне здоров'я військових психологів (Кравченко, 2025).

Зауважимо, що інформаційно-аналітична робота є провідним напрямом діяльності Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського (директор – дійсний член (академік) НАПН України, доктор педагогічних наук, професор Л. Д. Березівська), зокрема відділу наукового інформаційно-аналітичного супроводу освіти. З огляду на це останнім часом здійснено значні наукові дослідження та отримано вагомні прикладні результати у вигляді довідкової та оглядової продукції, зокрема періодичні випуски довідкових бюлетенів «Аналітичний вісник у сфері освіти й науки» (2020-2025 рр.) (один із розділів кожного випуску довідника присвячено психологічній тематиці), «Дайджест провідних спеціалізованих видань з психологічних наук» (2025), онлайн-проєкту «Освіта і наука в умовах війни» Віртуального читального залу освітянина, де подано інформаційний аналіз із проблем психологічного супроводу в умовах воєнного стану в Україні; електронні ресурси як частина Віртуального читального залу освітянина «Підготовка військових психологів у системі української освіти через призму історіографії (1991-2024 рр.): бібліографічний огляд», «Інформаційний супровід профілактики емоційного вигорання в умовах воєнного стану: симптоми, причини, техніки нормалізації», «Інформаційний супровід освітян щодо подолання деструктивних наслідків воєнного стану (ПТСР): реферативний огляд», «Інформаційне забезпечення національно-патріотичного виховання: психолого-педагогічний аспект: бібліографічний огляд», «Бойовий стрес та бойова психічна травма: інформаційний огляд (відео-проєкт)» та ін.

Зауважимо, що прикладне дослідження передбачає кінцеві результати: інформаційно-аналітичний довідник «Ціннісний вимір розвитку військової педагогіки і психології: досвід української й світової науки», науково-методичний посібник «Інформаційне забезпечення військової педагогіки і психології». Висловимо думку, що в найближчі два роки головним викликом стане не просто наявність інформації, інформаційно-аналітичний супровід професійної діяльності фахівців, а швидка адаптація інформації під потреби конкретного напрямку підготовки. Наукову продукцію маємо підготувати з врахуванням таких потреб.

Висновки. Узагальнивши результати теоретико-методологічного обґрунтування інформаційно-аналітичного супроводу підготовки військових психологів, сформулюємо низку концептуальних положень, що мають стратегічне значення для розбудови відкритого освітнього простору України в умовах воєнного та повоєнного часу й для підготовки військових психологів зокрема:

- п'ятий рік повномасштабної війни став каталізатором переходу від «статичної» моделі підготовки психолога до «динамічної» кризової моделі. Військовий психолог сьогодні

постає не просто як ретранслятор знань, а як суб'єкт забезпечення національної стійкості (резильєнтності). Його підготовка у відкритому освітньому просторі базується на принципі *«освіта впродовж усієї військової кар'єри»*, що вимагає миттєвої інтеграції бойового досвіду в навчальні програми. Ці дії вказують на трансформацію професійної парадигми у вищій школі;

- ефективність інформаційно-аналітичного супроводу залежить від синергії педагогічних методів (навчання стійкості, виховання патріотизму) та психологічних інструментів (діагностика бойового стресу, корекція ПТСР). Такий трансдисциплінарний підхід дозволяє формувати не лише вузькопрофільні компетентності, а й трансверсальні навички – здатність діяти в ситуаціях високої невизначеності та здійснювати психологічну підтримку в режимі «тут і зараз». Це свідчить про конвергенцію військової педагогіки та психології;

- в умовах інформаційної війни цифрові ресурси (наприклад, бази даних ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, віртуальні кабінети, реферативні огляди) виконують функцію «навігатора знань». Це дозволяє подолати розрив між теоретичними напрацюваннями академічних інституцій та практичними потребами офіцерів-психологів на передовій. Систематизація джерельної бази та створення «цифрового портфоліо» фахівця є необхідною умовою для оперативного оновлення змісту військової освіти. Отже, зміст цифрових ресурсів вказує на роль інформаційно-аналітичного середовища;

- підготовка військового психолога виходить за межі суто армійської структури. Вона має потужний суспільний ефект: професійна допомога військовослужбовцям безпосередньо впливає на ментальне здоров'я їхніх родин та цивільного населення. Це закладає фундамент для створення «екзистенційного ландшафту» повоєнного відновлення, де психологічна грамотність стає запорукою економічної продуктивності та соціальної згуртованості нації. Актуальним під час війни є соціально-екзистенційний вимір як військовослужбовця, так і військового психолога, який допомагає відчутти це.

Попередні результати констатувального етапу дослідження (2026 р.) підтверджують, що подальший розвиток системи підготовки військових психологів має відбуватися через впровадження технологій імерсивного навчання (симуляції, VR-тренажери) та інтелектуальний аналіз великих даних. Це дозволить прогнозувати ризики емоційного вигорання особового складу та шукати дослідження, в яких науковці / прктики створюють персоналізовані траєкторії професійно-психологічного зростання.

Уважаємо, що створення цілісної системи та технології інформаційно-аналітичного супроводу підготовки військових психологів у відкритому освітньому просторі є не просто методичним завданням, а інструментом інтелектуальної оборони держави.

Теоретико-методологічні засади підготовки військових психологів є підмурком, на якому вибудовується сукупність підходів, принципів та концепцій, які забезпечують ефективність навчання та формування професійної компетентності; поєднання системного, діяльнісного, особистісно орієнтованого, компетентнісного та інтегративного підходів, які наповнюють відкритий освітній простір, є орієнтиром для якісної підготовки фахівців. Особливістю цього простору є його осучаснення й застосування інноваційних форм і методів щодо якісної підготовки військових психологів, яких потребує армія й цивільне населення. Предметом наступного дослідження, яке уже вплітається в діяльність викладачів, будуть сучасні технології вивчення ПТСР (штучний інтелект, доказові методи, віртуальна реальність, нейровізуалізація, біометричні маркери тощо), які у воєнний період беруть на озброєнні військові психологи / офіцери-психологи. Не тільки професійним обов'язком, а й місією військових психологів є збереження психічного здоров'я та стійкості, запобігання розвитку посттравматичного стресового розладу (ПТСР) та інші довгострокові наслідки, підтримка суспільства, зміцнення національної єдності і духу тощо. У мирний час ще більше поглибиться робота щодо психологічної допомоги, реабілітації українців, які пережили психічну травму, здійснюватиметься соціальна адаптація та реінтеграція ветеранів і цивільних, формуватиметься культура психологічного здоров'я.

Отже, аналіз та обґрунтування теоретико-методологічних засад підготовки військових психологів – це шлях від стереотипної освіти минулого до інноваційної системи підготовки фахівців, здатних не лише лікувати «невидимі поранення», а й зміцнювати волю до перемоги та життєтворення українського народу.

Військові психологи, підготовлені в умовах відкритого освітнього простору, здатні ефективно працювати з військовослужбовцями й різними категоріями населення у воєнний період України, що сприяє зменшенню психологічних травм, зниженню рівня тривожності та агресії в суспільстві, а також зміцненню соціальної згуртованості. Це свідчить про якість вищої освіти й підготовки військових психологів зокрема. Відкритий освітній простір закладів вищої освіти, які здійснюють підготовку військових психологів, сприяє поширенню інформації про важливість психологічного здоров'я в суспільстві та необхідність допомоги людям, які переживають важкі часи; як наслідок – відповідальне та свідоме суспільство, яке здатне ефективно протистояти різноманітним загрозам.

Література:

1. АГАЄВ, Н. (2025). Алгоритм роботи військового психолога щодо психологічного забезпечення професійної діяльності особового складу Збройних Сил України. Центр навчальної книги. 2025. 146 с.
2. АНЦУПОВ, А. Я., & ПОМОГАЙБІН, В. Н. (1999). Методологічні проблеми військово-психологічних досліджень, 1999. URL: http://medbib.in.ua/predislovie37210.html#google_vignette.
3. *Військовий психолог про адаптацію учасників бойових дій до мирного життя* (2024). URL: https://surma.com.ua/244-viiskovy-psikholog-pro-adaptaciu-uchasnykiv-boiovykh-dii-do-myrnogo-zhyttia.html#google_vignette
4. *Військова психологія у вимірах війни і миру* (2024). Проблеми, досвід, перспективи, 25-26 жовт. 2024 р.: Матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної конференції / За ред. І. В. Данилюка, Т. М. Траверсе. – Київ: Видавництво Ліра-К, 2024. 370 с. DOI: <https://doi.org/10.59647/978-617-520-952-3/1>.
5. ГАВРЮШЕНКО, В. В. (2021). Основні напрями діяльності військового психолога з гармонізації взаємодії офіцерів у проблемних ситуаціях. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Психологія. Прикладна психологія. Професійна й організаційна психологія. Том 32 (71). № 6. 2021. С. 39-45. https://psych.vernadskyjournals.in.ua/journal/6_2021/7.pdf, DOI: <https://doi.org/10.32838/2709-3093/2021.6/07>.
6. ГАЛИЦЬКА, О. В. (2025). Генеза формування духовності молодших офіцерів Збройних Сил України в умовах військових дій. Освіта та педагогічна наука, (2 (189)), 3-11. [https://doi.org/10.12958/2227-2747-2025-2\(189\)-3-11](https://doi.org/10.12958/2227-2747-2025-2(189)-3-11).
7. ГУМЕНЮК, Н. І., & ОРДАТІЙ, Н. М. (2024). Втрата без кінця: психологічні виклики невизначеного горя Військова психологія у вимірах війни і миру: проблеми, досвід, перспективи, 25-26 жовт. 2024 р.: Матер. ІХ Міжнар. наук.-практ. конф. / За ред. І. В. Данилюка, Т. М. Траверсе. – Київ: Видавництво Ліра-К, 2024. 370 с. С. 235-240. URL: <https://dspace.vnmu.edu.ua/123456789/6673>.
8. ЗАБРОДІН, Ю. М. (1980). Проблеми розробки практичної психології (Про наукові основи психологічної служби) // Психол. журн. 1980. № 2. С. 34-43.
9. КОКУН, О. М. (2025). Життєстійкість і резильєнтність людини в сучасному світі: теорія, дослідження, практика: монографія. Київ: Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2025. 214 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/744751/1/>.
10. КОКУН, О. М., АГАЄВ, Н. А., ПІШКО, І. О., ЛОЗІНСЬКА, Н. С., & ОСТАПЧУК, В. В. (2017). Психологічна робота з військовослужбовцями – учасниками АТО на етапі відновлення: Методичний посібник. – К.: НДЦ ГП ЗСУ, 2017. 282 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/706440/1/>.

11. КОКУН, О. М., ПІШКО, І. О., ЛОЗІНСЬКА, Н. С., ОЛІЙНИК, В. О., ХОРУЖИЙ, С. М., ЛАРІОНОВ, С. О., & СИРИЦЯ, М. В. (2023). Особливості надання психологічної допомоги військовослужбовцям, ветеранам та членам їхніх сімей цивільними психологами: метод. посіб. К.: 7БЦ, 2023. 175 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/734391/1/>.
12. *Концепція трансформації системи військової освіти* (2024). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1109-2024-%D0%BF#Text> (дата звернення: 2. 03. 2026).
13. КЛОЧКОВ, В. В. (2024). Розвиток психологічної стійкості у військовослужбовців Сухопутних військ до дій в бойових умовах. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії у галузі знань 05 – соціальні та поведінкові науки, за спеціальністю 053 – психологія. – Національний університет оборони України, Київ, 2024. URL: <https://nuou.org.ua/assets/documents/rkr-dis-25-05.pdf>.
14. КРАВЧЕНКО, В. (2023) Бійцям на фронті важливо виговоритися. URL: <https://www.unian.ua/war/viyskoviy-psiholog-viktoriya-kravchenko-biytsyam-na-fronti-vazhливо-vigovoritisya-adzhe-nakoricheniy-stres-povinen-yakos-vihoditi-12114984.html>.
15. КРАВЧЕНКО, К. (2025). Досвід роботи військових психологів з військовослужбовцями, які постраждали від психологічної травми, пов'язаної з бойовими діями. *Європейський журнал травм та дисоціації*, 9 (2), 100537. <https://doi.org/10.1016/j.ejtd.2025.100537>.
16. КРУТЬ, П. П., МИХАЙЛИШИН, У. Б., СТАДНІК, А. В., & МЕЛЬНИК, Ю. Б. (2026). Основи військової психології: навч. посіб. / 2-е вид. (перероб. і доп.). Харків: ХОГОКЗ, 306 с. <https://doi.org/10.26697/9786177089178.2026>.
17. ЛОКЯН, А., БАГДАСАРЯН, С., & АВАНЕСЯН, А. (2025). Удосконалення психологічної підготовки військовослужбовців: сучасні підходи, системні оцінки та практичні рекомендації *Азійський журнал психіатрії* Том 106, квітень 2025 р. <https://doi.org/10.1016/j.ajp.2025.104442>.
18. ЛУЧАНІНОВА, О. П. (2026). Інформаційно-аналітичний супровід підготовки військових психологів: теоретико-методологічні засади розвитку особистості. *Edukacja i społeczeństwo X. Zbiór prac naukowych*. Tetyana Nestorenko, Renáta Bernátová (red.). Akademia Śląska: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Technicznej w Katowicach, Polska. P. 449-457. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/748827> (дата звернення: 12. 03. 2026).
19. *Організація психологічної підготовки у Збройних Силах України* (2023). Навч.-метод. посіб. / За редакцією генерал-майора В. Клочкова. К.: НДЦ ГП ЗС України, 2023. 325 с. URL: <https://sprotyvg7.com.ua/wp-content/uploads/2023/08/>.
20. *Психологія і педагогіка військових колективів* (2021). Навчальний посібник. / В. О. Ананьїн, В. В. Горлинський, О. О. Пучков, О. В. Уваркіна; за ред. В. О. Ананьїна; ІСЗЗІ КПІ ім. Ігоря Сікорського, Київ Вид-во «Політехніка», 2021. 274 с. URL: <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/dc6fd2c1-4194-47ce-878f-32eb700d5804/content>.
21. ПРИХОДЬКО, Д. П. (2025). Воєнна психологія: конспект лекцій для здобувачів першого (бакалавр.) освітнього рівня вищої освіти, спец. «Психологія» / М-во культури та стратегічн. комунікацій України, Харків. держ. акад. культури, Ф-т культурології та соціальних комунікацій, Каф. психології, педагогіки та філології; [уклад. Д. П. Приходько]. Харків: ХДАК, 2025. 158 с. URL: <https://repository.ac.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/a42f6e53-2cc6-49e6-9a74-9635a48d65f3/content> (дата звернення: 12. 03. 2026).
22. *Психологічна допомога в актуалізації посттравматичного зростання військовослужбовців-учасників бойових дій* (2025). Практичний посібник / В. В. Турбан, Л. З. Сердюк, В. В. Москаленко та ін.; за наук. ред. В. В. Турбан. Київ: Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2025, 259 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/747184/1> (дата звернення: 10. 03. 2026).

23. *Психологія індивідуальної роботи з військовослужбовцями: навчально-методичний посібник* (2023). А. Неурова, А. Романишин. – Київ. 2023. 335 с. URL: <https://sprotyvg7.com.ua/wp-content/uploads/2023/06/%D0%9A%D0%BE%D0%BF%D0%B8%D1%8F-%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B0.pdf>.
24. СОХА, Н. В.(2025). Методологічні засади інтерпретації понять «простір» і «середовище» в інклюзивному контексті професійної підготовки логопедів. *Інклюзія і суспільство*, Випуск 2 (10), 2025 С. 28-39 DOI: <https://doi.org/10.32782/2787-5137-2025-2-4>.
25. ТИТАРЕНКО, Т. М. (2019). Екзистенційний ландшафт посттравматичного життєтворення особистості Наукові студії з соціальної та політичної психології. 2019. DOI: 10.33120/ssj.vi44(47).111. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/721500/1>.
26. *Українські військові психологи перейняли досвід НАТО і кращих армій світу* (2026). *Україна молода* Випуск № 010 за 11. 03. 2026 URL: <https://umoloda.kyiv.ua/number/0/2006/11017>.
27. ЧАЛА, Ю. М., & ШАХРАЙЧУК, А. М. (2018). *Психодіагностика: навчальний посібник*. Харків: НТУ «ХП», 2018. 246 с. URL: <https://repository.kpi.kharkov.ua/items/0a210ba7-103f-4499-9f5e-0b9409d844a5>.